

Geschiedenis in de klas

Tekenaars toetsen: Nederlanders en hun slaven

NB Dit is een zichtexemplaar. Het toont u de titelpagina, inhoudsopgave, voorwoord en enkele representatieve pagina's.

Suriname-reeks

2

Inhoud

---

1 Stedman een tekenende militair ±1772-1777	3
2 Benoit, een tekenende reiziger ±1830	10
3 Bray, een tekenende planter ±1850	17
4 De tekenaars getoetst	25
1 Huisvesting van slaven	25
2 Voedsel en kleding	26
3 Bezittingen	27
4 Gezondheid en ziekten	28
5 Zwaarte van het werk	30
6 Gezinsleven	33
7 Verkoop van slaven	34
8 Straffen	36
9 Verzet en aanpassing	38
Woordenlijst	47

Vormgeving

Hannie van den Berg Grafische Vormgeving en DTP

Samenstelling

Voor het samenstellen van dit boekje is door een deel van de auteurs voortgebouwd op publicaties van het project 'Bouwstenen voor intercultureel onderwijs' van de rijksuniversiteit Leiden. Aan de voorgaande versie van dit deeltje werkten mee: Leo Dalhuisen, Christien Dubbeldam, Wilfred Simons, Frans Steegh en Aad van den Wijngaart.

www.geschiedenisindeklas.com - tweede versie - februari 2011

Voorwoord

Over de slavernij in Suriname zijn veel geschreven en ongeschreven bronnen uit de tijd van de slavernij. Het is jammer dat verreweg de meeste stemmen van blanken zijn. De slaven hadden niet zoals de blanken de mogelijkheid in kranten te schrijven en boeken te publiceren. Om te weten te komen hoe de slaven dachten, zul je dus in de meeste gevallen 'blanke' bronnen moeten bestuderen. Als je goed 'tussen de regels doorleest', kun je echter heel wat over de slaven te weten komen.

Opvallend is dat lang niet alle blanken in de tijd van de slavernij zich voorstander van de slavernij toonden. En dat ook onder de slaven verschillend over de slavernij werd gedacht. Veel mensen zien alles graag 'zwart-wit', dat is eenvoudig en dan weet je snel wie en wat fout is of goed. Ga je uitzoeken hoe dingen in elkaar zitten dan merk je zo goed als altijd dat tussen zwart en wit heel veel grijstinten zijn, dat oordelen en zeker veroordelen vere van eenvoudig is en dat de inhoud van mensen meer bepalend is dan de kleur van de huid.

Ieder mens is standplaatsgebonden, bekijkt wat hij meemaakt vanuit zijn eigen achtergrond. Dat geldt voor de mensen in het verleden net zo als voor mensen in onze eigen tijd. Je zult bij het bestuderen van de bronnen vaak tegenstrijdige gegevens ontdekken en moeten nagaan welke bron je in welk opzicht meer betrouwbaar vindt dan welke andere bron. Houd daarbij ook rekening met mogelijke eigen vooroordelen.

Dit bronnenboekje bied je de gelegenheid tot het uitvoeren van het volgende onderzoek:

Fase 1:

Welke beelden van de slaven en de slavernij in Suriname worden door drie tekenaars uit de tijd van de slavernij gegeven: Stedman, Benoit en Bray.

Maak bij je onderzoek in alle drie fasen gebruik van de volgende punten:

- 1 huisvesting
- 2 voedsel en kleding
- 3 bezittingen
- 4 gezondheid en ziekten
- 5 zwaarte van het werk
- 6 gezinsleven
- 7 verkoop van slaven
- 8 straffen
- 9 verzet en aanpassing

Fase 2:

De opvattingen van deze tekenaars kun je vervolgens toetsen aan een verzameling voornamelijk geschreven bronnen uit de tijd van de slavernij.

Fase 3:

In de afsluitende fase kun je de balans opmaken:

- Wat ben je over de slaven en de slavernij te weten gekomen? En in het bijzonder: wat heb je geleerd dat je nog niet wist?
- En welke – eventueel ook nieuwe – vragen zijn volgens jou nog verder onderzoek waard?

1 Stedman, een tekenende militair ±1772-1777

De Schot John Gabriel Stedman werd in 1744 in het plaatsje Dendermonde aan de Schelde geboren. Zijn vader was officier bij de Schotse Brigade, een uit Schotten gerecruteerd onderdeel van het leger van de Nederlandse Republiek dat in 1570, tijdens de Tachtigjarige Oorlog met Spanje, was opgericht.

John volgde in zijn vaders voetsporen; na enkele jaren in de Schotse Brigade gediend te hebben, gaf hij zich in 1772 als vrijwilliger op voor een expeditieleger dat in de Republiek werd gevormd om de marrons* in Suriname te bestrijden. Hij hoopte tijdens de militaire acties promotie te maken en werd ook aangetrokken door de lange zeereis en het verre, onbekende Suriname.

Hoewel hij de rang van kapitein kreeg, bleef de verhoopte promotie uit. Hij stond op zeer slechte voet met de commandant van het expeditieleger, Fourgeoud, die naar zijn mening de soldaten te slecht behandelde. Ook met zijn mede-officieren had hij conflicten. Eén keer leidde zo'n conflict zelfs tot een duel. Daarbij bracht Stedman zijn tegenstander een forse verwonding toe.

Toen Stedman naar Suriname vertrok, was hij ongehuwd. Kort na zijn aankomst in de kolonie leerde hij een jonge slavin, Joanna, kennen. Met haar ging hij een 'Surinaams huwelijk' aan: een vaste verhouding maar geen formeel huwelijk. Dat was overigens ook niet mogelijk, omdat volgens de wetgeving in de kolonie blanken en slavinnen niet mochten trouwen. Joanna en Stedman kregen een zoon: Johnnie.

Hoewel het een gelukkige verhouding moet zijn geweest, weigerde Joanna tot Stedmans teleurstelling om met hem mee te gaan, toen het expeditieleger naar Holland werd teruggeroepen. Stedman schreef haar antwoord in zijn dagboek: 'Dat hoe smartelijk ook een scheiding, die misschien voor eeuwig zou zijn, vallen mocht, zij niettemin verkoos in Suriname te blijven, omdat zij er volmaakt zeker van was, dat zij niet gevoeglijk over zichzelf beschikken kon, en omdat het in haar huidige positie beter was, dat zij de eerste van haar rang in Amerika bleef, dan een voorwerp van verachting, of een last voor mij in Europa te worden; hetgeen zeker stond te gebeuren, zolang ons fortuin niet onafhankelijker was.'

Portret van Stedman, geschilderd toen hij ongeveer 35 jaar was

Links: Joanna, getekend door Stedman

NARRATIVE,
of a five years' expedition, against the
 Revolted Negroes of Surinam,
in GUIANA, on the WILD COAST of
 SOUTH AMERICA;

from the year 1772, to 1777:
elucidating the History of that Country, and
 describing its Productions, *Viz.*
Quadrupedes, Birds, Fishes, Reptiles, Trees, Shrubs, Fruits, & Roots;
with an account of the INDIANS of Guiana, & NEGROES of Guinea.

By CAPTⁿ J. G. STEDMAN.

illustrated with 80 elegant Engravings, from drawings made by the Author.

VOL. I.

*"O quantum terræ, quantum cognoscere cæli
 Periculissimum est! pelagus quantos aperimus in usus!
 Nunc forsân grave veris opus, sed læta recurret
 Cum ratis, et carum cum jam mihi reddet Iolcon;
 Quis pudor heu! nostros tibi tunc auxiliare labores!
 Quam referam visas tua per suspiria gentes!"*

Valerius Flaccus.

London. Printed for J. Johnson, St. Paul's Church Yard, & J. Edwards, Pall Mall. 1796.

Toen enige jaren later Joanna stierf, kwam Johnnie naar zijn vader in Europa. Hij stierf jong, als adelborst op de Engelse vloot.

Het expeditieleger is bijna vijf jaar in Suriname gebleven. Door het harde beleid van Fourceoud, de vele tropische ziekten en de slechte voeding en verzorging was de sterfte onder de manschappen enorm hoog. Stedman was één van de weinigen die het al die tijd volhielden. Zijn ervaring maakte hem steeds waardevoller, zodat het verblijf in Suriname tenslotte wat aangenamer werd. De gewenste promotie bleef echter uit. Pas na de terugkeer van het leger naar de Republiek werd hij tot majoor bevorderd.

Hij kreeg in die tijd ook de functie van Ondergouverneur van de Nederlandse kolonie Berbice aangeboden. Stedman zei slechts een functie als Gouverneur te aanvaarden en toen men daarop niet inging, weigerde hij. Toen de Republiek in oorlog raakte met Engeland, weigerde Stedman, net als veel andere officieren van de Schotse Brigade, de eed van trouw aan de Republiek af te leggen; hij vertrok naar Engeland, waar hij de rest van zijn leven bleef, als officier op wachtgeld.

Zijn belangrijkste activiteit was het werken aan zijn boek over Suriname, waaraan hij al in 1778 was begonnen. Het werd een fors boek, dat zowel zijn eigen lotgevallen beschrijft als de geschiedenis, bevolking en natuur van de kolonie. Het ontleent zijn waarde vooral aan de fraaie platen van de hand van de schrijver, en verder aan de beschrijving van de veldtochten tegen de marrons en van zijn verhouding met Joanna. Verhoudingen tussen blanken en slavinnen kwamen veel voor, maar zijn zelden beschreven. Voor de zaken die hij niet uit eigen ervaring kende, zoals de geschiedenis van de marronaanvoerders, is zijn boek een minder betrouwbare bron.

Na de voltooiing van het manuscript in 1790 heeft het nog zes jaar geduurd voor het boek uitkwam. Stedman moest eerst zorgen voor kopers, voordat een uitgever het omvangrijke en dure project aandurfde.

Het drukken leverde ook veel problemen op, vooral door het grote aantal platen in het werk. Om Stedmans tekeningen te kunnen drukken moesten er gravures van worden

gemaakt. Daarbij werd de tekening door een graveur op een metalen plaat overgebracht. De kwaliteit van de plaat was daardoor sterk afhankelijk van de graveur. Stedman was over de kwaliteit van veel platen zeer ontevreden en met zijn opvliegende karakter bleken forse ruzies dan niet te vermijden. Toch zette hij door en in 1796, achttien jaar nadat hij met schrijven was begonnen, kwam het boek uit. Kort daarna werd het boek in het Duits en het Frans vertaald, en in 1799 ook in het Nederlands. Stedman heeft dat echter niet meer mogen meemaken: hij overleed al in 1797.